

Αλλά για να διευκρινιστεί η διαφορά τους περισσότερο, ας φανταστούμε κάποιον προικισμένο με μία εξαιρετική έμφυτη επιτηδεύτητά στη χρήση των όπλων και κάποιον άλλο που σ' αυτήν την επιτηδεύτητά έχει προσθέσει μία επίκτητη επιστημονική γνώση για το πώς μπορεί να πλήξει ή πώς ενδέχεται να πλήρει από τον αντίπαλό του σε κάθε πιθανή θέση, επιθετική ή αμυντική. Η ικανότητά του πρώτου έχει ως προς την ικανότητά του δεύτερου τη σχέση που η σωφροσύνη έχει ως προς τη σοφία· και οι δύο είναι χρήσιμες, αλλά η δεύτερη είναι αξιολογότερη. Όσοι όμως εμπιστευότανται μόνο την αυθεντία των βιβλίων, ακολουθούν τυφλά τους τυφλούς και μοιάζουν με κάποιον που, εμπιστευόμενος τους εσφαλμένους κανόνες ενός δασκάλου της οπλομαχίας, επιτίθεται με αλαζονεία στον αντίπαλο, με αποτέλεσμα να σκοτωθεί ή να ταπεινωθεί.

Ορισμένα από τα σημεία της επιστήμης είναι βέβαια και αξιολογότερα, ενώ ορισμένα άλλα είναι αβέβαια. Βέβαια είναι όταν όποιος τη διδάξει, δηλαδή να αποδείξει ευκρινώς την αλήθεια της σ' έναν άλλο. Αβέβαια είναι όταν μόνο μερικά γεγονότα επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό του, επικυρώνοντας σε αρκετές περιπτώσεις τις προβλέψεις του. Τα σημεία που επικαλείται η σωφροσύνη είναι όλα αβέβαια, διότι είναι αδύνατο να παρατηρήσουμε εμπειρικά και να μολύμαστε όλες τις περιστάσεις που μπορεί να επηρεάσουν ένα ορισμένο αποτέλεσμα. Αλλά σε κάθε δραστηριότητα, όπου ο άνθρωπος δεν διαθέτει μία αξιολογότερη επιστήμη για να την ακολουθήσει, γίνονται αόριστες και επιδεχόμενες πολλής εξαιρέσεως γνώμες, παρ' όσον από συγγραμμές, αποτελεί ένδειξη μωρίας και αντυχημένου χλευασμού, αποκαλούμενο σχολαστικισμός. Αλλά σε κι απ' όσους ακόμα αρέσκονται να επιδεικνύουν στις διαβουλεύσεις της πολιτικής κοινότητας τα διαβάσματά τους στην πολιτική και την ιστορία, ειδικότερα συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο και στις οικιακές τους υποθέσεις, που αφορούν το προσωπικό τους συμφέρον. Για τις ιδιαιτερές υποθέσεις τους διαθέτουν αρκετή σωφροσύνη, αλλά στο δημόσιο πνεύμα τους παρά για το πώς θα ευδοκούν οι υποθέσεις των άλλων.

VI ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΑΙΤΡΩΝ ΤΩΝ ΕΚΟΥΣΙΩΝ
ΚΙΝΗΣΕΩΝ, ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ ΚΟΙΝΩΣ ΑΠΟΚΑΛΟΥΝΤΑΙ
ΨΑΧΗ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΜΙΩΝ, ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ
ΑΥΤΕΣ ΕΚΦΡΑΖΟΝΤΑΙ

Τα δύο διαθέτουν δύο χαρακτηριστικά είδη κινήσεων. Το ένα αποκαλείται ζωτική κίνηση, αρχίζει με τη γέννηση και συνεχίζεται ζωτικά ειδικότερα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Τέτοιο είδος κίνησης είναι η κυκλοφορία του αίματος, ο σφυγμός, η αναπνοή, η πέψη, η όψις, η αφόδευση κ.α. Αυτές οι κινήσεις δεν χερσιάζονται τη βοήθεια της φαντασίας. Το άλλο είναι η ζωική κίνηση, που αποκαλείται ζωική κίνηση οπιοειδής, όπως για παράδειγμα η μετακίνηση, η ομιλία, ευδαιμονία ή κίνηση οπιοειδής μελούς του σώματος μιας σύμφωνα με τον τρόπο που έχουμε ήδη φανταστεί με το νου μας. Έχει ήδη επωθεθεί και τον εσωτερικών μερών του ανθρώπινου σώματος οφειδόμενη στην επεξεργασία των πραγμάτων που βλέπουμε, ακούμε κ.ο.κ., και της και ότι η φαντασία δεν είναι παρά τα κατάλοιπα αυτής της κίνησης, που διατηρούνται μετά την αίσθηση. Επειδή το περπατάμε, η ομιλία και οι άλλες εκούσιες κινήσεις εξαρτώνται πάντα από την προηγούμενη σκέψη του κατὰ πού, από πού και τί, είναι προφανές ότι η φαντασία είναι η πρώτη εσωτερική απαρχή κάθε εκούσιας κίνησης. Το γεγονός, ότι οι απάιδευτοι άνθρωποι δεν αντιλαμβάνονται την ύπαρξη καμίας κίνησης εκεί όπου το κινούμενο πράγμα είναι άφρατο ή ο χώρος, όπου αυτό κινείται, είναι λόγω του μικρού του μεγέθους ανεπαίσθητος, δεν εμπνέει αυτές τις κινήσεις να υπολογούν. Διότι το αντικείμενο, που κινείται σ' ένα μεγάλο χώρο, πρώτα περνάει απαρατήρητα από τον οσοδήποτε μικρό χώρο, που

είναι μέρος του μεγαλύτερου. Αυτές οι μικρές αταρχές της κίνησης μέσα στο ανθρώπινο σώμα, ποσοτού εκδηλώνουν στο περπάτημα, στην ομιλία, στην πίεση και σ' άλλες ορατές ενέργειες, αποκαλούνται κοινώς ροπή.

Αυτή η ροπή, όταν κατευθύνεται προς το πράγμα που την προκαλεί, αποκαλείται όρεξη ή επιθυμία. όπου επιθυμία είναι το γενικό όνομα, ενώ το όνομα όρεξη συνήθως περιορίζεται να δηλώνει την επιθυμία της τροφής, ήτοι πείνα και δίψα. Όταν αντίθετα η ροπή είναι προς την απομάκρυνση από κάτι, αποκαλείται γενικά αποστροφή. Αυτές τις λέξεις, όρεξη (appetite) και αποστροφή (aversion), τις έχουμε πάρει από τους Λατίνους, και σημαίνουν την κίνηση της προσέγγισης και της απόσυρσης, αντίστοιχα. Οι αντίστοιχες ελληνικές λέξεις είναι όρμηξ* και άφορμηξ* και σημαίνουν το ίδιο. Η φύση η ίδια λοιπόν συχνά επιβάλλει στους ανθρώπους της φύσης, τις οποίες αργότερα, όταν αυτοί αναζητούν κάτι επέκεινα θεωρούν πραγματική κίνηση την απλή όρεξη για μετακίνηση ή για μετατόπιση, επειδή ούτως ή άλλως κίνησης χρειάζεται να αναγνωρίζουν και σε αυτές τις περιπτώσεις τις αποκαλούν μεταφορικά κινήσεις. Αυτό δεν είναι παρά μωρία και μόνον, διότι τα σώματα και οι κινήσεις, σ' αντίθεση με τις λέξεις, δεν μπορεί να θεωρηθούν μεταφορικάς.

Εκείνο, το οποίο επιθυμούν οι άνθρωποι, λέμε επίσης ότι το αγαπούν, και εκείνο, για το οποίο αισθάνονται αποστροφή, λέμε ότι το μισούν. Έτσι, η επιθυμία και η αγάπη είναι το ίδιο πράγμα, με τη διαφορά ότι με την λέξη επιθυμία υπονοείται πάντα η απορία του αντικείμενου της επιθυμίας, ενώ με τη λέξη αγάπη συνήθως υπονοείται η παρουσία του. Παρόμοια, με τη λέξη αποστροφή δηλώνουμε την απορία του αντικείμενου και με τη λέξη μίσος την παρουσία του.

Κάποιες από τις ορέξεις και τις αποστροφές είναι έμφυτες στον άνθρωπο, όπως η όρεξη για τροφή, η όρεξη για αφόδευση και εκκένωση (οι οποίες μπορούν επίσης, και μάλλον ορθότερα, να απο-

* Ελληνικά στο κείμενο.

κλήθουν αποστροφή από κάτι που αισθανόμαστε ενδοσωματικά), καθώς και μερικές άλλες. Οι υπόλοιπες, που είναι ορέξεις για συγκεκριμένα πράγματα, απορρέουν από την εμπειρία και τη δοκιμή των επιπτώσεών τους στους εαυτούς μας ή στους άλλους. Διότι για πράγματα που δεν γνωρίζουμε καθόλου ή θεωρούμε ανύπαρκτα, δεν μπορούμε να έχουμε άλλη επιθυμία παρά να τα γευθούμε και να τα δοκιμάσουμε. Αποστροφόμαστε όμως όχι μόνο τα πράγματα που έχουμε ότι μας έβλαψαν, αλλά και όσα δεν γνωρίζουμε αν θα μας βλάψουν ή όχι.

Τα πράγματα, τα οποία ούτε επιθυμούμε ούτε μισούμε, λέμε ότι τα περιφρονούμε. Η περιφρόνηση δεν είναι παρά η ακινησία ή ισχυρογνωμοσύνη της καρδιάς, η οποία αντιστέκεται στην επεξεργασία κάποιων πραγμάτων, και απορρέει από το ότι η καρδιά έχει ήδη κινήσει διαφορετικά από πιο ισχυρά αντικείμενα ή από την ελαφρή εμπειρία τους.

Επειδή η συγγρότησή του ανθρώπινου σώματος βρίσκεται σε διαρκή μεταβολή, είναι αδύνατο τα ίδια πράγματα να προκαλούν πάντοτε τις ίδιες ορέξεις και αποστροφές· κι ακόμα δυσκολότερο είναι να επιθυμούν όλοι οι άνθρωποι από συμφύωνο ένα και το αυτό αντικείμενο.

Εκείνο, το οποίο αποτρέπει αντικείμενο της επιθυμίας ή της όρεξης ενός ανθρώπου, είναι και εκείνο, το οποίο ο ίδιος άνθρωπος, από τη σκοπιά του, αποκαλεί κακό. Παρόμοια, ο καθένας αποκαλεί το αντικείμενο του μίσους και της αποστροφής του κακό, και της περιφρόνησής του ευτελές και μηδαμινό. Αυτές οι λέξεις, κακό, καλό και αξιοκαταφρόνητο, αποκτούν τη σημασία τους σε συνάρτηση πάντα με το πρόσωπο που τις χρησιμοποιεί. Διότι δεν υπάρχει τίποτα που να είναι απλά και απόλυτα καλό, κακό ή αξιοκαταφρόνητο, ούτε μπορεί να συναχθεί κάποιος κοινός κανόνας του καλού και του κακού από τη φύση των ίδιων των αντικειμένων. Οι σχετικοί κανόνες ορίζονται είτε από τα άτομα προσωπικά (όταν δεν υπάρχει πολιτική κοινότητα) είτε (σε μία πολιτική κοινότητα) από το πρόσωπο που αντιπροσωπεύει αυτά τα άτομα είτε από έναν διαιτητή ή κριτή, τον οποίο θα ορίσουν οι αντίδοι από κοινού, αποδεχόμενοι την ετυμολογία του ως κανόνα.